

10. Там само. – Спр. 454. – 158 арк.
11. Там само. – Спр. 484. – 81 арк.
12. Там само. – Спр. 542. – 148 арк.
13. Там само. – Спр. 570. – 102 арк.
14. Там само. – Спр. 666. – 111 арк.
15. Там само. – Спр. 705. – 166 арк.
16. Там само. – Спр. 1007. – 82 арк.
17. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернігівська область. – К. : Знання України, 2012. – 419 с.
18. Статистичний звіт Чернігівського державного педагогічного інституту за 1998 р. – Чернігів, 1998.

References

1. Pivstolitija nevtomnoi' praci: Narys istorii' Chernigivs'kogo derzhavnogo pedagogichnogo instytutu im. T. G. Shevchenka. – K. : Radjans'ka shkola, 1966. – 100 s.
2. Borovyk A. M. Problema, jaka maje buty vyrishenoju // Materialy naukovopraktychnoi' konferencii' "Drugi Florivski chytannja". – Chernigiv, 2011. – 132 s.
3. Borovyk A. M. Chy ne nastav toj chas? // Siverjans'kyj litopys. – 2011. – № 6. – S. 125–134.
4. Derzhavnyj arhiv Chernigivs'koi' oblasti. – F. R–608. – Op. 2. – Spr. 139. – 58 ark.
5. Tam samo. – Spr. 170. – 39 ark.
6. Tam samo. – Spr. 224. – 58 ark.
7. Tam samo. – Spr. 262. – 160 ark.
8. Tam samo. – Spr. 359. – 174 ark.
9. Tam samo. – Spr. 301. – 205 ark.
10. Tam samo. – Spr. 454. – 158 ark.
11. Tam samo. – Spr. 484. – 81 ark.
12. Tam samo. – Spr. 542. – 148 ark.
13. Tam samo. – Spr. 570. – 102 ark.
14. Tam samo. – Spr. 666. – 111 ark.
15. Tam samo. – Spr. 705. – 166 ark.
16. Tam samo. – Spr. 1007. – 82 ark.
17. Vyshha pedagogichna osvita i nauka Ukrai'ny: istorija, s'ogodennja ta perspektyvy rozvytku. Chernigivs'ka oblast'. – K. : Znannja Ukrai'ny, 2012. – 419 s.
18. Statystychnyj zvit Chernigivs'kogo derzhavnogo pedagogichnogo instytutu za 1998 r. – Chernigiv, 1998.

Borovik M. A., PhD student, Chernihiv State Pedagogical University (Ukraine, Chernihiv), borovkk_nikolay@mail.ru

Formation training base Chernihiv Pedagogical Institute (1954–1998)

Stages of educational and material basis forming of Chernihiv pedagogical institute during forty-four year period were analyzed on the basis of archive data. Research is grounded on principles of historicism, objectiveness and systemacity. Conclusions on the values and the problems of discussed point are being formed on the basis of research.

Keywords: Chernihiv pedagogical institute, educational and material basis classrooms, laboratories, auditoriums.

Borovik M. A., аспирант, Черниговский национальный педагогический университет (Украина, Чернигов), borovkk_nikolay@mail.ru

Формирование учебно-материальной базы Черниговского педагогического института (1954–1998 гг.)

На основании архивных источников проанализировано этапы учебно-материальной базы Черниговского пединститута на протяжении почти сорока четырёх лет его деятельности. Исследование базируется на принципах историзма, системности и объективности. На основании проведенного изучения сделаны выводы о достижениях и проблемах в решении этого вопроса.

Ключевые слова: Черниговский педагогический институт, учебно-материальная база, кабинеты, лаборатории, аудиторный фонд.

* * *

УДК 94(477)“1945/1952”:378

Лук'яненко О. В.
кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри
культурології, Полтавський національний
педуніверситет ім. В. Г. Короленка
(Україна, Полтава), lukyaneneko.ov@gmail.com

МІЖ ГНОБЛЕННЯМ ТА ВІДРОДЖЕННЯМ: УКРАЇНЬСЬКА МОВА
У ПОВОЄННИХ ПЕДІНСТИТУТАХ УРСР

Глострується формування мовного середовища у педінститутах УРСР повосинного періоду (1945–1952 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної преси дозволило простежити нарощування наступу радянської імперської ідеології на окремішність української мови; відслідкувати співвідношення послаблення агресії щодо національної унікальності мови з хвилями потужного наступу на усьому лінгвістичному фронті. Відтворено послідовність наситання атмосфери у середовищі освітян щодо “націоналістичного привиду” української літератури. Зроблена оцінка ставлення педагогів до окремих аспектів тогочасного процесу творення підручників з української мови та літератури. Описана практика уведення єдиного мовного режиму у вищій школі, який, попри плани русифікації, сприятиме посиленню позицій української мови.

Ключові слова: педагогічний інститут, українська мова та література, український націоналізм, єдиний мовний режим, повосинна Україна.

Проблема “українськості” вищої педагогічної школи тісно пов’язана з мовним тлом. Багатонаціональний Советський Союз де-юре дотримувався багатокультурності, навіть мав здобутки нетривалої політики коренізації. Та попри це голосно заявляв про неподільність держави. Ця монолітність рядів мала бути забезпечена єдиною мовою, що б вивищувалася над національною окремішністю. Влада робила все, аби “просвітити” “темні зрадянзовані колонії” здобутками “великого і могутнього язика”. Українська ж мова знову опинилася десь за політичним припічком. У цій розвідці ми спробували відтворити протікання українофільських та українофобських процесів у середовищі освітян вищої школи. Визначення механізмів їхнього “обрусіння” чи глибшого мовного фанатизму ще попереду. Тут же головне побачити, як крізь профільну пресу влада намагалася нав’язати освітянам мовні орієнтири.

У післявоєнній Україні національним почуттям сталінський режим дав волю. Так треба було зробити заради знищення зовнішнього ворога. Та, залишившись єдиним диктатором у Східній Європі, Йосип Віссаріонович знову почав затягувати “націоналістичний зашморг”. Спершу проблема української мови не була політичною. Навпаки, здавалося, що всі навколо були готові допомагати високо тримати багнета грамотного україномовного освітянина.

Так, на сторінках “Радянської освіти” у січні 1946 р. з’явився показовий фейлетон. У ньому розповідалося про директора Вінницького педінституту П. Пацея, який нібито почав ознайомчу екскурсію для журналістів і попрямував коридорами освітнього закладу. На одній зі стін оглядачі побачили розпорядження, накази і тринадцятий випуск газети з традиційно для усіх “патріотичних освітніх закладів” – “За більшовицькі кадри”. Серед її авторів не було студентських імен, проте сторінки рясніли прізвищами викладачів. Пояснюючи низьку студентську активність у вправлянні з пером, директор зауважував, що номер присвячений питанням компетенції викладачів.

Була серед публікацій і замітка декана мовного факультету Моргуліса. Той критикував лінгвістичну грамотність вінницьких студентів. Їхня мова рясніла неправильними зворотами, лексичними паразитами та

багатьма іншими огріхами. Директор Пацей начебто радісно заявив: “Правдиво написав! Середня школа ще й досі нам не дає грамотних *“контингентів”*. І одразу напорювався на неприємності. Навколо викривальної статті декана–мовника розмістилися до абсурдності безграмотні оголошення, написані чи то суржилом чи то безглуздим поєднанням двох мов. Серед них заголовки над україномовними статтями *“Наши задачи”*, *“Державні іспити по основАХ марксизму”*. Цікаво виглядали окремі слова типу *“дисциплИна”*, *“прИподаватель”*, *“матерИЯ”* тощо. Та директор остаточно не витримав після того, як прочитав напис: *“Нада в месте с этим формировать из лучшей молодежи общественно и государственного деятеля нашей великой Родины”*. У розпачі товариш Пацей пішов оформляти наказ про стан мови у вищій, та коли написав *“Нижеупомянутые”*, замислився сам... Фейлетон закінчувався неочікувано. Яке виявилось, ця екскурсія була видумкою журналіста. Та усі приклади мовної безграмотності були справжніми перлами вінницьких освітян [1].

Якби політика держави полягала у знищенні неграмотності україномовних, можна було б не перейматися. Але за півроку питання мови стали розглядати з проблемами української літератури. Остання ж, як і національна історія, були ласим об’єктом критики комуністичних ідеологів. Українська література була здебільшого “буржуазно–націоналістичною”. Залишалося лише декілька кроків, аби звинуватити і заклеїти як буржуазну і мову, яка породжувала такі твори.

Уже у серпні 1946 р. на сторінках “Радянської освіти” почали цькувати авторський колектив підручника з української літератури для 9 класу. Владі не сподобалося, як філолог І. Пільчук писав про українську літературу ХХ століття, розглядаючи її окремо від революційної думки Росії. Ба більше, автор, перебуваючи у полоні націоналізму, прикрашав творчість тих письменників, які того не заслуговували. Критики вгледіли, що І. Пільчук “протаскивав” на сторінки підручника “малозначимого” письменника Д. Марковича, який був автором збірки оповідань “По степах і хуторах”, а також міністром Юстиції в уряді УНР. Для комуністичних же ідеологів 1940–х Д. Маркович поставав однозначно як ворог народу, член Центральної контрреволюційної ради. Особливо дратувало критиків те, що науковець неоднозначно ставився до тих українських митців, які зверталися до російської культури. Як приклад поставав актор К. Соленко, який відмовився іти на російську сцену, мотивуючи це тим, що він українець і любить Україну [2].

Апогей початі кампанія припав на розправу не лише над шкільним підручником, але й над вузівськими посібниками. Під прицілом опинилися “Нариси історії української літератури”, що побачив світ на початку 1946 р. за авторством С. Маслова та Є. Кирилюка. Освітянам дали зрозуміти, як крізь літературу у їхню свідомість “протаскується” теорія про безкласовість українського суспільства, як формується “хибна” в радянських реаліях теорія про виключність українського народу, а особливо ж те, як ігнорується спільність походження росіян та українців, єдність їхньої мови та культури. Як годиться, вкотре нагадали про те, як шумськісти, хвилювісти, скрипниківці використовували українську літературу як засіб відриву України від Росії [3].

Саме тому мова просто була зобов’язана стати засобом ще тіснішого “злиття” з північним сусідом. У листопаді преса повідомила освітянам, що з 1 грудня 1946 р. у всіх навчальних закладах країни починав діяти новий український правопис [4]. Нагадаємо лишень, що у передмові до цього видання була чітко зазначено його мету: “забезпечити єдність із правописами братніх народів Радянського Союзу, особливо – російського” [5]. Вихід нового правопису, – хай і “проросійського”, – у головах мовної проблеми у вищій школі знову поставив грамотність, а не ідеологію. Освітян більше хвилює вплив художньої літератури на формування мовної компетентності (Черкаський педінститут) та дотримання правил вимови (Конотопський учительський інститут) [6]. Здавалося, що педагоги змогли скинути нав’язане ярмо ненависників націоналізму, що їх більше турбували питання неправильних наголосів найкращих випускників, аніж їхні хибні погляди в літературі [7]. Принаймні, у періодиці за цілий рік – з осені 1946 р. – не з’явилося публікації, яка б продовжила наступ на окремішність української мови.

Ця діжка з порохом мала б колись уже розірватися. Каталізатором стали події в Одесі. Це у 2014 р. провокатори кричать з усіх сторін про “захист Одеси від приїжджих націоналістів”. У 1947 р. Одеса народжувала їх сама. Одним із них оголосили завідувача кафедри української мови А. Москаленка. У жовтні 1947 р. науковця звинуватили у тому, що він рекламував на кафедрі та під час лекцій свою “антинаукову книжку”. Більше того, посібник швидко розкупали в Одесі, Кіровограді, Херсоні та Миколаєві, а погляди науковця розвивали його аспіранти. Критики побачили, що видання “Фонетика сучасної української мови” було наповнене перекрученнями та формалізмом, наприклад, наводить “безглузді” підрахунки процентного співвідношення “шуму і дзвону” в різних мовах. А найбільшою прогалиною було те, що автор ігнорував спільність української з російською. Навіть вживання поняття “українська фонема” замість “фонема української мови” було засуджене як буржуазне перекручення, що лише підкреслює відірваність української від російської [8].

Вкотре мова злилася за історією у площині національного духу. У супровідних публікаціях одеського науковця звинуватили у націоналістичних перекрученнях “у душі Грушевського”. Під прицілом опинилося книга “Історична граматика російської мови” (1946 р.). Критикани наголошували, що України тоді не існувало, тому чи не злочинними було вживання терміну “тодішня Україна” для ІХ–ХІІ століть. Пропагандою “збочених” ідей А. Кримського назвали й зарахування до пам’яток української “Слова о полку Ігоревім” та “Ізборника Святослава” [9]. Справа зайшла так далеко, що “націоналізм” А. Москаленка обговорювала Колегія Міністерства УРСР. Вона ж і вирішила заборонити підручник на всій території республіки. Уже в січні 1948 р., усі вищі країни, навіть не маючи у наявності опальне видання, повинні були ознайомитися з ідеологічно правильною позицією по ній [10].

Зауважимо, що було багато освітян, які розуміли надуманість такої війни та її справжню мету. Однак преса не оминала фактів лояльності до “націоналістичних огріхів”. Так, в уже згаданому нами Одеському педінституті на кафедрі літератури у кінці 1947 р. обговорю-

вали дисертацію Т. Добровольської “Драматургія І. Тобілевича”. Для газетярів–пропагандистів вона була написана “в полоні буржуазно–націоналістичної концепції”. Їм різало очі, що аспірантка посилалася на авторитет “махрового націоналіста” Омеляна Огновського, який свого часу багато зусиль доклав, аби галицька мова переходила з лав “москвофілів” до лав “народовців” (а це ж пряма боротьба проти єдності України та Росії (хай імперської, але Росії!). Муляло очі й те, що Т. Добровольська “вігадувала”, що діяльність драматурга була пов’язана із боротьбою за самобутність української нації. Та найбільше критиків з центру вразило не націоналістичне забарвлення роботи, а те, що на кафедрі її намагалися вигородити, прикрити та пропустити. Тому на світ Божий дістали усю “брудну білизну”, що могли. Доцента кафедри педагогіки С. Ф. Збандуто звинуватили у культивуванні теорію псевдопатріотизму. Найбільшим проявом них охрестили доводи науковцем любов до братських шкіл, доводи, що Києво–Могилянська академія мала глибші традиції, ніж російська наука, та й сама стала джерелом розвитку освіти в Росії. Росія не могла вчитися у “молодшого” брата, який апіорі мав бути дурнішим [8].

Напевне, влада пишалася розгромом націоналізму у мовному просторі. Принаймні, із 1949 р. усі публікації, що з’являтимуться у “Радянській освіті”, будуть викривати радше граматичні, ніж націоналістичні мовні огріхи освітян. Так, як наслідок неусипного контролю партії за мовною ситуацією в Україні, розтлумачували щорічне підвищення загального рівня знання абітурієнтів до вишів. Хоча й ще було куди прагнути. Наприклад, у Львівському педінституті стимулом для посилення боротьби за мовну чистоту була робота вступника І. Сливки зі школи № 44, у якій учень допустив 19 орфографічних та 7 синтаксичних помилок. Та боротьба за чистоту мови, скоріше за все, була боротьбою за чистоту *єдиної* – російської – мови, а не української. У тому ж самому Львові показники неспішності з української та російської демонстрували, що чужа мова залишалася чужою навіть після десятиліття радянсько–німецького поділу Європи. Так, випускниця вечірньої школи № 7 І. Мазепа під час вступних випробувань зробила 18 орфографічних, 6 пунктуаційних та 8 стилістичних помилок в російському творі, у той час як в українському – 8 орфографічних та 4 синтаксичних [11].

Не дивно, що Колегія Міносвіти так обурювалася тим, що мові викладання та мові студентів приділяли мало уваги і кинула гасло про уведення єдиного мовного режиму у вищій школі [12]. Під особливим контролем Міносвіти перебували педагогічні та учительські інститути, які з 1949 р. зайняли дивну позицію невтручання у цей процес. Здавалося, освітяни просто не знали, що розумілося під єдиним мовним режимом, тому й не поспішали з його упровадженням. У 1951 р. доносити сутність концепції почали широким масам крізь періодику. Науковці Харківського педінституту О. Петренко та В. Оніпченко зауважували, що саме через хитку позицію освітянських вишів учитель–немовник уперше в історії школи був неготовим до боротьби за чистоту мови. Харківські викладачі радили віднині у курсі методики викладання профільних дисциплін та педагогіки звертати окрему увагу на дотри-

мання культури мови, учити студентів роботі над словниками, виправлянням помилок в усній і письмовій мові учнів [13].

Нарешті, у листопаді 1952 р. освітянам–таки розтлумачили, що таке “мовний режим” і з чим його їсти. Згідно з положеннями про уведення єдиного пунктуаційного, орфографічного і мовного режиму вимагало формування мовно грамотної особистості. Мова вчителя мала бути точною, образною, літературно багатою, вільною від слів–паразитів, вульгаризмів і діалектизмів. Мовний режим вимагав виправляти усне мовленням студентів, прищеплювати сталі орфоепічні норми, навички висловлювати свої думки літературною мовою. Перед викладачами вишів поставили завдання систематично дбати про поповнення активного словника молоді, перевіряти засвоєння слів, дізнаватися, чи зрозуміли усі вжиті слова. Нові слова вимагали повторювати чітко, записувати їх на дошці. За потребою рекомендували заводити словники, де записувати походження слова, значення, розставляти наголоси.

Здавалося, ось вона – панацея для української мови, гнаної царськими циркулярами та партійними приписами. Проте, радянська політика зажди мала дві сторони. “Правильний” *єдиний* мовний режим вимагав від освітян вивчати дві братні мови, підкреслюючи, що ті мають спільне коріння з невеликими відмінностями в орфографії, орфоепії та граматиці. Віднині викладачів різних дисциплін закликали під час перевірки робіт з немовних дисциплін ставити оцінку за лінгвістичні помилки. Вищі бали (“відмінно” та “добре”) віднині не можна було ставити, якщо в роботі студента були орфографічні та пунктуаційні помилки. Окремо варто повідомляти викладача мови про наявні мовні помилки учнів. Схожі вимоги висувалися і щодо усних відповідей майбутніх освітян. Так, якщо у відповіді студента були допущені мовні помилки, то оцінку рекомендували знижувати, навіть якщо фактичний матеріал було викладено правильно. І, звісно, мовно грамотність мала стати головною рисою самих викладачів. Єдиний мовний режим передбачав перевірку на граматичну відповідність усіх оголошень, закликів, відозви та стінних газет. Грамотною мала бути й уся документація: звіти, протоколи нарад та журнали [14].

Свої плоди єдиний мовний режим принесе уже у перший рік “відлиги”. Із 1953 р. почнеться таке–собі “граматичне відродження” української мови у вищій школі. Та воно триватиме недовго: радянська машина знову запустить реверс, і почнеться нова хвиля придушення мови “меншого брата”. Як і у післявоєнні роки, наперед вийде цькування “націоналістичної складової” в українській літературі і, як наслідок, у мові, що так прагнула довести свою окремішність від російської, а натомість отримала статус неперспективної.

Список використаних джерел

1. Трохименко Б. Оказія з мовою // Радянська освіта. – 8 січня 1946. – № 3. – С. 4.
2. Олексюк О. Шкідливий підручник // Радянська освіта. – 22 серпня 1946. – № 38. – С. 2.
3. З постанови ЦК КП(б)У від 24.8.1946 р. “Про перекручування і помилки у висвітленні історії української літератури в нарисі історії української літератури” // Радянська освіта. – 5 вересня 1946. – № 40. – С. 1.
4. Постанова Ради Міністрів УРСР “Про запровадження нового українського правопису” від 15.11.1946 // Радянська освіта. – 22 листопада 1946. – № 51. – С. 1.

5. Український правопис. – К.: Українське держ. вид-во, 1946.
6. Друге півріччя в педвузах // Радянська освіта. – 7 березня 1947. – № 10. – С. 3.
7. Астряб О. Нове поповнення радянських педагогів // Радянська освіта. – 12 вересня 1947. – № 37. – С. 2.
8. Богуцький М., Луценко І. Чого не добачають в Одеському педагогічному інституті? // Радянська освіта. – 17 жовтня 1947. – № 42. – С. 4.
9. Левченко С., Цілуйко К. Проти буржуазно-націоналістичних рецидивів у мовознавстві // Радянська освіта. – 17 жовтня 1947. – № 42. – С. 4.
10. Проти буржуазно-націоналістичних рецидивів у мовознавстві // Радянська освіта. – 9 січня 1948. – № 2. – С. 4.
11. Смолінський М. Більше уваги культурі мови // Радянська освіта. – 23 вересня 1949. – № 39. – С. 3.
12. У Колегії Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. – 23 вересня 1949. – № 39. – С. 4.
13. Петренко О., Оніпченко В. За єдиний мовний режим у школі // Радянська освіта. – 10 лютого 1951. – № 6. – С. 3.
14. Канюка Є. Про єдиний орфографічний, пунктуаційний та мовний режим // Радянська освіта. – 15 листопада 1952. – № 46. – С. 1.

References

1. Trokhymenko B. Okaziya z movoyu // Radians'ka osvita (Soviet Education). – 8 January 1946. – № 3. – S. 4.
2. Oleksyuk O. Shkidlyvyy pidruchnyk // Radians'ka osvita. – 22 August 1946. – № 38. – S. 2.
3. Z postanovy TSK KP(b)U vid 24.8.1946 r. "Pro perekruhuvannya i pomylyky u vysvitleni istoriyi ukraiyins'koyi literatury v narysi istoriyi ukraiyins'koyi literatury" // Radians'ka osvita. – 5 September 1946. – № 40. – S. 1.
4. Postanova Rady Ministriv URSR "Pro zaprovadzhennya novoho ukraiyins'koho pravopysu" vid 15.11.1946 // Radians'ka osvita. – 22 November 1946. – № 51. – S. 1.
5. Ukrayins'kyu pravopys. – Kyiv : Ukrayins'ke derzh. vydannystvo, 1946.
6. Druhe pivrichchya v pedvuzakh // Radians'ka osvita. – 7 March 1947. – № 10. – S. 3.
7. Astryab O. Nove popovneniya radyans'kykh pedahohiv // Radians'ka osvita. – 12 September 1947. – № 37. – S. 2.
8. Bohuts'kyu M., Lutsenko I. Choho ne dobachayut' v Odes'komu pedahohichnomu instytuti? // Radians'ka osvita. – 17 October 1947. – № 42. – S. 4.
9. Levchenko S., Tsiluyko K. Protly burzhuzazno-natsionalistychnykh retsydyviv u movoznavstva // Radians'ka osvita. – 17 October 1947. – № 42. – S. 4.
10. Protly burzhuzazno-natsionalistychnykh retsydyviv u movoznavstvi // Radians'ka osvita. – 9 January 1948. – № 2. – S. 4.
11. Smolins'kyu M. Bil'she uvahy kul'turi movy // Radians'ka osvita. – 23 September 1949. – № 39. – S. 3.
12. U Kolehiyi Ministerstva osvity URSR // Radians'ka osvita. – 23 September 1949. – № 39. – S. 4.
13. Petrenko O., Onipchenko V. Za yedyny movnyy rezhyim u shkoli // Radians'ka osvita. – 10 February 1951. – № 6. – S. 3.
14. Kanyuka Y. E. Pro yedyny orfohrafichnyy, punktuatsiyyny ta movnyy rezhyim // Radians'ka osvita. – 15 November 1952. – № 46. – S. 1.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyaneneko.ov@gmail.com

Between oppression and renaissance: Ukrainian language teacher's college in the postwar

The article illustrates the formation of linguistic environment in the Pedagogical Institute of USSR in post-war period (1945–1952 years). Application of the method of content analysis of educational media allowed tracing extensions of the Soviet imperial ideology of nationhood in Ukrainian language; tracking the correlation from weakening of aggression on the national uniqueness of language to the powerful waves on the offensive over the linguistic front. Also the sequence pumping atmosphere among educators about the "nationalist ghosts" of Ukrainian literature was reconstructed. The estimation of the ratio of teachers to particular aspects of the process of creation of contemporary textbooks on Ukrainian language and literature was made, too. The thesis describes the practice of administration of a common language regime in high school, which, in spite of Russification plans, provided greater position of the Ukrainian language.

Keywords: Pedagogical Institute, Ukrainian language and literature, Ukrainian nationalism, the common language mode, the post-war Ukraine.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, ст. преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный пединститут им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyaneneko.ov@gmail.com

Между угнетением и возрождением: украинский язык в послевоенных пединститутах УССР

Иллюстрируется формирование языковой среды в пединститутах УССР послевоенного периода (1945–1952 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило проследить наращивание наступления советской имперской идеологии на обособленность украинского языка; отследить соотношение ослабления агрессии к национальной уникальности языка с волнами мощного наступления на всем лингвистическом фронте. Воспроизведена последовательность нагнетания атмосферы в среде педагогов из-за "националистического призрака" украинской литературы. Сделана оценка отношения педагогов к отдельным аспектам тогдашнего процесса написания учебников по украинскому языку и литературе. Описана практика введения единого языкового режима в высшей школе, который, несмотря на планы русификации, способствовал усилению позиций украинского языка.

Ключевые слова: пединститут, украинский язык и литература, украинский национализм, единый языковой режим, послевоенная Украина.

* * *

УДК 061.2:396 (477)

Басараб Л. Р.,
аспірантка, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), seriodar@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ НОВІТНІХ ТРАДИЦІЙ У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ МІСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ (1990–2000–І РОКИ)

На основі архівних, статистичних матеріалів, аналітичних напрацювань попередників, розглянуто важливий елемент шляхів соціально-економічного і суспільно-політичного становлення міської молоді України – молодіжну культуру. Мета дослідження визначена з урахуванням актуальності обраної теми та наукового рівня її розробки. Вона полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу опублікованих та архівних джерел, здобутків історіографії та суміжних наук дослідити особливості характеру міста, та ролі міської молоді в суспільно-політичному житті незалежної держави. Вперше в історіографії на специфічному методологічному інструментарію з'ясовано місце і роль молоді в суспільно-політичному житті незалежної держави. Особлива увага приділена дослідженню впливів соціально-економічних та суспільно-політичних чинників на формування субкультури середовища молоді міста. Підтверджено, що молодіжна субкультура виступала різновидом і формою соціальної адаптації, соціалізації, своєрідним буфером між традиційною культурою та новим соціокультурним порядком. Розглянуті основні форми прояву субкультури. Значне місце в статті знайшли сюжети присвячені з'ясуванню особливостей розвитку важливого сегменту культури – молодіжного мистецтва, моди. З'ясовані основні причини інертного ставлення переважної частини працюючої молоді до різних форм культурної діяльності, зародження системи молодіжних громадських об'єднань, що займалися розвитком культурних ініціатив.

Ключові слова: міська молодь, українська молодь, культура, молодіжна культура, субкультура, мистецтво, політика, держава.

Протягом досліджуваних років зростала участь молоді у формуванні специфічного культурного простору. Все вагомішою ставала її роль у створенні духовного продукту, уніфікування політичної культури суспільства. Молодіжна культура все більше справляла вплив на характер і якість суспільства в цілому. Вона формувалася з двох складових і створеного продукту молоддю та розвитку традицій, що склалися протягом попередніх історичних періодів.

Наукова література яка включає проблеми участі органів державної влади у суспільному забезпеченні молоді, основних соціально-статусних характеристиках молоді міста і села лише почасти розглядає формат участі її у культурі творенні. В цьому контексті вигідно позиціонуються роботи Є. Бородіна, де автор практично вперше проаналізував становлення та розвиток державної молодіжної політики в Україні, включаючи такі її напрямки як ювенальне законодавство, діяльність владних структур, щодо розробки та прийняття комплексних і цільових державних програм щодо молоді, навів